

Posudek oponenta disertační práce

Markéta Pnina Younger: “Život v křesťanském a muslimském prostředí v 17. a 18. století optikou židovských příslušníků společnosti.”

předkládané v roce 2023 na Ústavu světových dějin FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce je zaměřena na téma života v křesťanském a muslimském prostředí raného novověku, který je zkoumán optikou jeho židovských obyvatel. Konkrétně je práce zaměřena na problematiku konverze (tedy změnu náboženské identity jedince ve společnosti). V obecné rovině je za objekty komparace zvoleno západokřesťanské a muslimské prostředí, v konkrétní rovině pak území státního celku habsburské monarchie na straně jedné a Osmanské říše (zejména její centrální oblasti, jeruzalémský sandžak, oblast Balkánu) na straně druhé. Z časového hlediska je práce vymezena počátkem sedmnáctého století a přelomem osmnáctého a devatenáctého století.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Disertační práce je zpracována na základě primárních pramenů a domácí i zahraniční odborné literatury, které dokládají dobrou orientaci autorky v takto náročné problematice. Téma osciluje na hranicích více kulturně-náboženských okruhů či civilizačních oblastí, jako jsou křesťanský, židovský a muslimský raně novověký svět. Výběr takto náročného tématu si samozřejmě žádá promyšlený metodologický přístup, nadstandartní jazykové znalosti, bezpečnou orientaci v pramenech i odborné literatuře. Všechny tyto kompetence jsou z předložené práce zřejmé.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Poněkud obecně a široce formulované téma života v křesťanském a muslimském prostředí během 17. a 18. století optikou jejich židovských obyvatel, je ve vlastní studii konkrétněji zacíleno na otázky náboženské identity jedince v raně novověké společnosti.

Jedná se o srovnávací výzkum dvou vzájemně značně odlišných prostředí, který si vyžádal práci s velkým množstvím primárních pramenů. Mezi hlavní zdroje, s nimiž autorka pracovala, patří responsivní literatura. Tedy specifický typ rabínské právní literatury, založený na formě otázek a odpovědí. Oceňuji zde nejen obrovský rozsah sbírek respons, která autorka prostudovala a zpracovala, ale také její úvahy nad autenticitou zapsaných svědectví a vypovídací hodnotou v responsech obsažených případů, z nichž některé jistě vycházely ze skutečnosti, zatímco jiné, fiktivní, zachycovaly určité modelové právní situace.

Disertace je logicky strukturována do čtyř hlavních kapitol, v nichž se autorka pokusila uchopit a prozkoumat složitou problematiku z řady možných úhlů pohledu. První, úvodní kapitola přináší celkový pohled na dané téma. Autorka se tu zamýšlí nad obecnějšími problémy komparativního výzkumu. Je dobře obeznámena s různými přístupy, používanými v historických i sociálních vědách, prokazuje své znalosti metodologie, stejně jako schopnost pregnantně formulovat složité teoretické koncepty a otázky spojené s tímto výzkumem.

Ve druhé kapitole jsou osvětleny některé právní kategorie související se změnou náboženské identity v židovském právu. Po těchto kapitolách, věnovaných teoretickému a metodologickému zázemí i otázkám terminologickým se práce věnuje již přímo situacím konverzí od jednoho náboženství k jinému. Dvě následující kapitoly tak představují hlavní jádro práce.

Třetí kapitola se zabývá konverzí a konvertity k judaismu v každém ze zvolených prostředí. Nejobsáhlejším textem je pak čtvrtá kapitola, zaměřená na konverze od judaismu ke křesťanství a islámu, což je patrně dáno celkovou četností daného typu konverzí i počtem dokladovaných případů v responsivní literatuře. Obdobně jako v předchozí kapitole je problematika členěna dle teritoriálního kritéria (jak bylo osvětleno v úvodní kapitole) na situaci v habsburské monarchii a Osmanské říši.

Nejedná se však jen o pohled oficiální, institucionální, daný legislativou a úředními postupy v prostředí každého z vybraných státních celků. Autorka současně zohledňuje

individuální postoje jedinců, kteří se k této konverzi rozhodli. Analyzuje důvody, které je ke změně náboženské identity vedly. Současně rozebírá strategie jejich chování a jednání i reflexi ze strany rodiny, vlastní komunity či širěji většinové společnosti. Dopad konverze od judaismu na životy konvertitů a konvertitek, včetně jejich rodin pak sleduje na konkrétních případech, zaznamenaných v responsivní literatuře.

Rozborem těchto případů (autorka si je dobře vědoma toho, že některé z nich mohly být pouze teoretickými, fiktivními příklady) zkoumá postavení ženy a možnosti rozvodu manželství, otázky dědictví, osud dětí z manželství, kde jeden z partnerů konvertoval k většinovému náboženství, ale i dopad konverze na další členy rodiny i na konvertity samotné.

Pro postžení těchto jemných záležitostí autorka použila teoretické přístupy sociálních věd, které jí umožnily jemné předivo těchto sociálních vztahů lépe uchopit, prozkoumat a popsat. Závěrečná kapitola přináší ucelené a přehledně formulované shrnutí výsledků komparativního výzkumu. Práce je psána kultivovaným jazykem, autorka po celou dobu osvědčuje výbornou orientaci v problematice. Práce je vizuálně přehledná, po formální stránce v pořádku.

IV. Vlastní přínosy práce

Předložená disertační práce představuje originální a původní práci, jež vznikla na základě primárních pramenů. Autorka vnáší do textu vlastní interpretační přínos, vysvětluje jednotlivé typy konverzí a motivace jedinců, kteří se k nim rozhodli. Vedle rekonstrukce vlastního právního procesu konverzí v každém z vybraných kulturně-náboženských prostředí se zabývá také individuálními motivacemi a postoji jedince, které jej ke konverzi vedly. Současně se zamýšlí také nad postoji dalších rodinných příslušníků ke konverzi člena rodiny a reflexí tohoto jeho rozhodnutí v základní rodině i širším příbuzenstvu a komunitě. To považuji na práce za zvláště cenné.

V. Dotazy k obhajobě

Jaké další primární prameny vedle responsivní literatury by bylo možné využít pro komparativní výzkum života židovských obyvatel v křesťanském a muslimském prostředí (resp. habsburské monarchie a Osmanské říše) v období raného novověku?

Bylo by možné na nějakém vybraném segmentu raně novověké společnosti (a na vybraném teritoriu) provést analýzu četnosti jednotlivých typů konverzí? Případně, jaké metodologické či jiné problémy takto pojatému výzkumu brání.

VI. Závěr

Rozhodně jde o vynikající studii, která významným způsobem posunuje naše znalosti. Jsem přesvědčena, že předložená disertační práce splňuje všechny nároky kladené na práce tohoto typu a plně ji doporučuji k obhajobě.

Předloženou disertační práci předběžně klasifikuji jako **prospěl/-a**.

Praha, 21. srpna 2023

Dr. phil. Marie Buňatová

v. r.